

Vergrijzing, wonen, zorg en participatie

VERGRIJZING, WONEN, ZORG EN PARTICIPATIE

Ouderen regelen het straks zelf wel

Verslag Breed Beraad gehouden op 7 & 8 december 2007

Drs. J.W. Custers

INHOUD

VERSLAG	4
DEELNEMERS	14
AGENDA	16
ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING	19
BESTUUR	23

VERSLAG

De aanstaande vergrijzing is veel minder een probleem dan we nu geneigd zijn te denken. De ouderen van de toekomst zijn mondiger, beter opgeleid, vermogender, mobieler en gezonder dan de ouderen van nu. Ze zijn bovendien uitstekend in staat zelf oplossingen te bedenken voor de eigen behoefte aan zorg en welzijn. Dat stelden de deelnemers aan het Breed Beraad dat het Forum voor Stedelijke Vernieuwing op 7 en 8 december hield in Rotterdam. Zij concludeerden dat specifiek ouderenbeleid niet meer nodig is, wel beleid dat het zelforganiserend vermogen van ouderen, dorpen en buurten stimuleert. Daarnaast moet er een vangnet blijven voor de kleine groep kwetsbare ouderen, die door een opeenstapeling van (gezondheids)problemen niet meer in staat zijn de eigen zorgbehoefte te regelen. Verder dient het rijk zich vooral als marktmeester op te stellen: de partij die erop toeziet dat de markt zijn werk goed doet zodat de consument het voor het zeggen krijgt. Maar hoe bevordert je een goede marktwerking? De deelnemers vonden een concessiesysteem zoals dat in het openbaar vervoer een goede mogelijkheid. Zo'n systeem biedt goede voorwaarden om de consument meer invloed te geven. De rijksoverheid ziet toe op het functioneren ervan en regelt via de algemene middelen een budget voor de kleine groep kwetsbaren. De lokale en regionale overheden formuleren de prestatie-eisen aan de aanbieders van wonen, zorg en welzijn. Om de stijgende zorgkosten te financieren, zal het overigens onontkoombaar zijn dat ouderen straks een hogere eigen bijdrage gaan betalen. Hiervoor is een mentale omschakeling nodig, zodat ouderen eerder in hun leven gaan anticiperen op een toekomst met zorg.

Om de discussie in het juiste perspectief te plaatsen, opende Pieter Hooimeijer het Breed Beraad met een inleiding onder de titel *Vir(i/tu*)ele vergrijzing*, waarbij het sterretje uiteraard stond voor: doorhalen wat niet gewenst is. Hooimeijer is hoogleraar Sociale Geografie en Demografie aan de Universiteit Utrecht en heeft veel onderzoek gedaan op het gebied van wonen en zorg. Hij opende zijn betoog met een weergave van de 'sociale productiefuncties': de basisbehoeften waar (oudere) mensen naar streven. Enerzijds bevinden die zich op het vlak van het fysiek welzijn: autonomie, comfort, privacy en veiligheid. Anderzijds liggen ze op het terrein van het sociaal welbevinden: stimulans, contact, waardering en status. Mensen willen alletwee, zowel het fysiek welzijn als het sociaal welbevinden. Wat wij in Nederland onder zorg verstaan, is echter sterk verbonden aan alleen het fysiek welzijn. Op het gebied van het wonen wordt dit vertaald in het doel ouderen langer zelfstandig te laten wonen, een doelstelling die volledig aan de fysieke kant zit. Voor het sociaal welbevinden is in de Nederlandse zorg nauwelijks aandacht. Krijgen ouderen nog wel goede prikkels, hebben ze nog voldoende contacten? Het zijn onderwerpen voor de welzijnssector, maar die krijgt in ons land de minste financiële middelen. In Engeland is de retoriek, aldus Hooimeijer, vrij recent omgekeerd. Hier is het primaire doel niet meer om ouderen langer zelfstandig te laten wonen. Voorop staat nu de notie 'Elderly in the community', waarin het sociaal welbevinden een veel grotere rol speelt. De lokale overheden zijn hiervoor verantwoordelijk.

Veel dynamischer beeld

Hooimeijer noemde de vergrijzing in Nederland een 'incident in de geschiedenis'. Door de geboortegolf, die begon vlak na de Tweede Wereldoorlog, neemt het aantal 50-59 jarigen gestaag toe tot een piek in 2020. Daarna neemt deze groep in omvang af, een logisch gevolg van de daling van het geboortecijfer na 1971. "Dertig jaar later, in 2050, raken we van die 2½ miljoen 50-plussers in 2020 de helft kwijt. Er zijn dan dus 1.250.000 80-plussers. Verder zien we dat de piek van de 50-59 jarigen in 2020 uiteraard leidt tot een piek van 60-69 jarigen tien jaar later, maar die is al wat zwakker."

Er is nog een tweede reden waarom de gevolgen van de vergrijzing voor in elk geval de woningmarkt gerelativeerd moeten worden. Volgens Hooimeijer wordt de vraag van individuen op de woningmarkt maar voor een klein deel bepaald door de leeftijd. De bestaansvorm (opleiding en arbeidsdeelname, verdien capaciteit en inkomen, bezit en vermogen, verblijfstitel en verblijfsperspectief) is minstens even sturend. Naarmate mensen meer te kiezen hebben, gaan daarnaast nog andere factoren meespelen, zoals leefstijlen. Behalve dat de vraag door meer zaken wordt bepaald dan alleen ouderdom, wordt de groep ouderen in de toekomst bovendien veel dynamischer:

- het aantal alleenstaande ouderen neemt enorm toe. "Ondanks de seksuele en sociaal-culturele revolutie hebben de meeste mensen rond hun veertigste toch een keurig burgergezin in een huisje met tuintje", aldus Hooimeijer. "Dat het aantal alleenstaanden toch groeit, komt doordat het aantal scheidingen boven de veertig toeneemt. Vooral vrouwen blijven daarna alleen achter. Zij zijn veel minder succesvol op de partnermarkt dan mannen. Bij mannen is status en een hoog inkomen een voordeel, bij vrouwen is dat een nadeel";

- ouderen zijn in de toekomst veel beter opgeleid dan nu. In 2026 heeft 80% van de 56-63 jarigen een opleiding op minimaal mbo-niveau. “Die kunnen dus allemaal lezen en cijferen en zelfstandig toeslagen regelen. Dat zijn dus mondige en kritische mensen met bureaucratische competenties waar je als organisatie last van krijgt”;
- ouderen hebben in de toekomst vaker een rijbewijs dan nu. “Er is straks nog maar een hele kleine categorie zonder rijbewijs. Straks heeft ook 80% van de vrouwen boven de veertig een rijbewijs. Veel huishoudens hebben nu al twee auto’s. Ook hier groeien dus ongekende competenties, terwijl wij nog geneigd zijn te denken aan vervoer voor bejaarden, invalidenkarretjes en winkels en bushaltes op loopafstand. Al die zaken zijn binnenkort in hoge mate achterhaald”;
- het eigen woningbezit onder ouderen groeit in de toekomst, in alle leeftijdscategorieën;
- de woonvoorkeuren van ouderen zullen nauwelijks veranderen. De met afstand meest gewilde woonmilieus bij 55-plussers zijn nu de centrum-stedelijke en buiten centrummilieus. Dat is in 2030 nog vrijwel hetzelfde;
- de subjectieve gezondheidsbeleving van ouderen wordt beter. Er zullen minder chronische aandoeningen zijn dan in het verleden. Ook zal het aantal jaren dat mensen in ongezonde toestand leven, afnemen. Volgens Hooimeijer doet iedere leeftijdscohort het op dit vlak beter dan de vorige.

Ontnuchterende conclusies

Wat zegt dit nu? “Het betekent dat nieuwe generaties dezelfde bewegingen maken als de huidige”, aldus Hooimeijer. “Het systeem is in hoge mate stabiel. Zodra mensen kinderen krijgen, zoeken ze een eengezinswoning. Zodra ze de mogelijkheid hebben, proberen ze weg te komen uit de buiten centrummilieus. Daarbij is het effect dat mensen later kinderen krijgen nu wel uitgewerkt. De leeftijd van samenwonen en kinderen krijgen zal zich dus stabiliseren. Er ontstaat wel een iets grotere voorkeur voor de groen stedelijke milieus. Los daarvan zijn de woonvoorkeuren op de langere termijn grotendeels hetzelfde als nu.”

Een en ander leidt tot een aantal ontnuchterende conclusies:

- van een trend naar re-urbanisatie zal geen sprake zijn. De vraag naar hoogstedelijk wonen, waarbij ouderen genoeg nemen met een appartement met veel buitenruimte, zal beperkt blijven. Volgens Hooimeijer is er eerder sprake van het omgekeerde: ouderen die eerder de stad uitgaan dan nu. “Er is een duidelijke relatie tussen opleidingsniveau, gebruik van culturele voorzieningen en woonlocatie. Mensen met een hbo- of universitaire opleiding zijn de enige die op grote schaal gebruik maken van culturele voorzieningen. Zij wonen dan ook eerder in Amsterdam dan mbo’ers, die eerder in Almere wonen. Door het toegenomen autobezit zullen de hoogopgeleiden straks eerder de stad verlaten. De enige reden om nog in de stad te wonen is als je heel actief bent op de partnermarkt. Is dat niet meer nodig, dan kun je buiten de stad wonen en ga je gewoon met de auto naar het museum”;
- net zo min is er sprake van een grote trek van gepensioneerden naar de rustiger regio’s in Nederland. Zelfs onder de groep met een hoog inkomen zal daar maar beperkt gebeuren, aldus Hooimeijer. “Want als je in de Randstad een leuke woning hebt in Hilversum of Bloemendaal, wat is dan nog het voordeel van het wonen in een Drents dorp? Ook een toename van telewerken zal dit effect niet hebben, of de aanleg van zoiets als de Zuiderzeelijn. Er gaan dan misschien meer randstedelingen in Groningen wonen, maar de omgekeerde beweging is net zo goed mogelijk. Kijk ook naar de ontwikkeling van de Blauwe Stad in Groningen. Bedoeld als een dure stad voor Randstedelingen. Inmiddels zijn twee van de drie partners uit het project gestapt.”

Hooimeijer concludeerde dat de vergrijzing geen schokkende veranderingen op de woningmarkt teweeg zal brengen. “Mensen die kunnen kiezen, zijn heel bestendig in hun voorkeuren. Hooguit kun je zeggen dat mensen, naarmate ze ouder worden, minder keuzemogelijkheden krijgen. Hoe dan ook zijn de gevolgen van de vergrijzing ruimtelijk nauwelijks te sturen.” Ook de toename van allochtone ouderen zal niet tot grote veranderingen leiden, vervolgde de professor. “De woonvoorkeuren van Turken en Marokkanen sporen volledig met die van autochtonen. Het enige culturele verschil zit in de woninginrichting. Verder oefenen Turkse en Marokkaanse mensen minder druk uit op hun ouders om intramuraal te gaan wonen. In deze groepen wordt het eerder als onaanvaardbaar beschouwd om ouders in een verzorgingshuis te stoppen. Ook is het opleidingsniveau van Turken en Marokkanen gemiddeld nog wat lager. Niettemin zijn de verschillen tussen allochtonen en autochtonen in Nederland veel kleiner dan bijvoorbeeld de verschillen tussen Nederland en Duitsland. In Nederland is het veel bespreekbaarder om de opvang van ouderen institutioneel

op te lossen. Duitsland heeft belastingmaatregelen die stimuleren dat jongeren hun ouders opvangen. Zeker in het katholieke zuiden van Duitsland werkt dat heel sterk.”

Hoe woont de toekomstige oudere?

Hoe zullen ouderen straks wonen? Om deze vraag te beantwoorden, liep Hooimeijer de vijf functies van een woning af.

1. *De woning als zorgcentrum.*

Als de welvaart van ouderen toeneemt, gaan zij meer commerciële diensten inhuren, die niet in indicatiepakketten zitten. Mensen gaan de thuiszorg privé organiseren, bijvoorbeeld met een werkster, zonder indicatiestelling. Ze vallen dus niet meer terug op publieke voorzieningen, mede omdat die toch een zekere publieke armoede uitstralen. Zo ontstaan allerlei gemengde systemen van dienstverlening.

2. *De woning als activiteitscentrum.*

De vraag naar kwaliteit gaat sterk omhoog en die kwaliteit wordt het liefst geleverd waar ouderen nu al wonen. Op dit moment wordt de kwaliteitsvraag onvoldoende beantwoord. Terwijl ook oudere alleenstaanden al langer een sterke voorkeur hebben voor driekamerwoningen, worden nog steeds veel tweekamerwoningen gebouwd waarin de zorgcomponent zwaar is aangezet. Verder hebben veel ouderen behoefte aan een woning met een tuin. Ze hebben hun hele leven lang getuind en willen nog steeds buiten kunnen zitten. “Een doorsnee Nederlander wil zijn kinderen thuis in de tuin ontvangen”, aldus Hooimeijer. “De nieuwe generatie ouderen kan zich een woning met buitenruimte ook permitteren. Er is echter een groot tekort aan grondgebonden woningen, tegenover een overschot aan ouderenappartementen. Een flat is eigenlijk alleen aantrekkelijk voor die ouderen die sterk hechten aan veiligheid.”

3. *De buurt als leefwereld.*

De doorsnee oudere van de toekomst is maatschappelijk relatief geslaagd, met een duidelijke plek in een lokaal sociaal systeem. Slechts een kleine categorie hoger opgeleiden is footloose en heeft geen buurtbinding. Tachtig procent van de ouderen wil dat de volgende woning in de buurt staat van de vorige. Wie het zich kan veroorloven, gaat dicht bij de kinderen wonen. Aan de onderkant blijft echter een categorie ouderen bestaan die geen pensioen hebben en in een huurwoning van een corporatie wonen. “Deze generatie is min of meer afgeschreven”, aldus Hooimeijer. “Deze ouderen hebben hun buurten de afgelopen jaren aan gort zien gaan. Zij zullen heel blij zijn met een beschermde omgeving. Hun vraag blijft bestaan, maar het is een speciale categorie.”

4. *De woning als uitvalsbasis.*

De oudere van de toekomst is mobiel. De files buiten de spits zullen daardoor enorm toenemen. Veel ouderen beschikken over veel vrije tijd en zijn constant *on the move*. Ze willen derhalve toegang tot mobiliteit, met voor de deur een plek voor de auto en overall voldoende mogelijkheden om veilig te parkeren.

5. *De woning als duurzaam consumptie- en investeringsgoed.*

Ook in de toekomst zullen ouderen, ook de hoger opgeleiden, niet aan hun eigen huis komen. Het geld blijft dus in de stenen zitten.

Wat wordt volgens Hooimeijer tot slot de rol van de verschillende partijen in de toekomst?

- Het rijk houdt toezicht en blijft een passieve rol spelen. “Ik zie daar de komende vijftien jaar weinig in veranderen. Het rijk heeft wonen en zorg gedecentraliseerd of aan de markt overgelaten, dus van zich af georganiseerd. Ik zie niet hoe je het terug kunt halen.”
- De provincies stimuleren, een vrijblijvende rol dus, aldus Hooimeijer.
- Gemeenten voeren de regie, maar waarover? “Hoe brengen ze wonen en sociaal welbevinden bij elkaar? Drie gemeenten hebben wonen en welzijn in één hand gebracht. Alle andere gemeenten weten niet hoe ze het intern aan elkaar moeten knopen.”
- Corporaties zijn veelkoppig. Er zijn de vastgoedjongens, die dromen van projectontwikkeling. Er zijn de maatschappelijke ondernemers die alles wat sociaal is sexy vinden en die zich graag verantwoordelijk voelen voor de empowerment van de huurders. En er zijn de corporaties die niks doen en wachten op wat de wethouder zegt. Bij de laatste categorie stapelen de vermogens zich op, mede door de tegenvallende productie. Qua aantallen woningen zijn de drie categorieën volgens Hooimeijer even groot.

- De zorginstellingen worden zelf verantwoordelijk voor het vastgoed. Volgens Hooimeijer een spannende ontwikkeling.
- De markt werkt niet goed omdat de normale mechanismen van vraag en aanbod om allerlei redenen (zie later in het verslag) niet goed werken.
- Blijft over de consument. Wat gebeurt daarmee?

Zelforganiserend vermogen stimuleren

Tijdens de discussie na de inleiding van Hooimeijer bogen de aanwezigen zich om te beginnen over de buurt of wijk. Zorgverzekeraars en -instellingen krijgen hier meer oog voor. Door de technologie heeft tot dusver een grote nadruk gelegen op specialistische behandelingen. Nu komt er meer aandacht voor de totale kwaliteit van leven, het sociale welbevinden dus. De wijk wordt daarin steeds belangrijker. Het gaat dan niet om buurtsupers – buurtbewoners zijn inmiddels gewend geraakt om met de auto elders boodschappen te doen – maar om het terugbrengen van ontmoetingsplekken in de wijk.

In de praktijk zijn het vaak de dorps- of wijkbewoners zelf die bepaalde voorzieningen terugbrengen, bijvoorbeeld vrijwilligers die een bibliotheek gaan runnen. Bij allochtonen gaat het dan vaak om kleine buurtwinkeltjes, die vanuit de eigen cultuur worden getransformeerd naar Nederland. Helaas, zo werd gesteld, is ons land daarvoor echter te gereguleerd waardoor deze winkeltjes niet overal worden toegestaan.

Om wijken weer meer leven te geven, moet de regeldruk dus omlaag. Mensen moeten meer mogelijkheden krijgen het zelf te regelen, niet alleen in de sfeer van voorzieningen maar ook in de zorg. Dit zou betekenen dat een wethouder voortaan vooral burgerinitiatieven mogelijk moet maken en belemmeringen moet wegnemen. Maar hoe organiseer je het zelforganiserend vermogen onder grote groepen ouderen? Hoe bevorder je dat zij als consument het stokje overnemen en het als autonome zelfsturende burgers zelf gaan regelen? Volgens één der aanwezigen door als overheid juist niets te regelen. “Mensen zijn sociale wezens die, als het niet meer voor hen wordt geregeld, het met anderen gaan doen en samen hun eigen leefwereld organiseren. Het voor elkaar zijn komt weer terug. Bij ons in het dorp worden kwajongens door de buurt gecorrigeerd. Elders wordt dat door instituties geregeld. Dat stimuleert echter passiviteit. Het is eigenlijk heel raar te zien wat we de afgelopen vijftig jaar allemaal hebben geregeld.” “Als dat zou verminderen, ontstaan vanzelf gemeenschappen met mensen die voor elkaar zorgen en die het op een veel vanzelfsprekender manier zelf organiseren”, voegde een andere deelnemer toe. “Veel mensen betalen straks gewoon zelf de huishoudelijke hulp. Dat is dan geen collectief middel meer. Mensen die het niet kunnen betalen, krijgen een vorm van sociale bijstand.” Er was hierbij nog discussie over de vraag waar het zelforganiserend vermogen van burgers potentieel het sterkst aanwezig is: in dorpen of in stadswijken. De een stelde dat het in dorpen makkelijker gaat. “Er zijn al dorpen die willen dat de gemeente zich er niet mee bemoeit. Dat zie ik nog niet gebeuren in steden, waar wijken nooit als *communities* zijn gebouwd, maar als schillen om de stad.” De ander zag juist geen verschil tussen dorpen en stadswijken. “Veel stadswijken zijn op een soortgelijke wijze georganiseerd als dorpen, rond bijvoorbeeld een kerk of sportcentrum.”

Wat is hierbij nog de rol van de overheid? Enkele antwoorden:

- ingrijpen bij problemen die de ouderen te boven gaan;
- een vangnet blijven voor burgers die het niet op eigen kracht kunnen organiseren;
- binnen de gemeenschap de partij zijn die namens de burgers toezicht houdt op een eerlijke verdeling van de middelen;
- een platform zijn dat partijen bij elkaar brengt en niet onder de bodem laat zakken;
- de partij zijn die het zelforganiserend vermogen aanjaagt door belemmeringen weg te nemen.

Geen ouderenbeleid meer nodig

Er kwam ook kritiek op de veronderstelling dat ouderen zich in de toekomst wel zelf zullen organiseren. “Je gaat op deze manier voorbij aan al die mensen die vereenzamen. Veel mensen worden ouder in een onveilige omgeving, zonder sociale contacten, in wijken met veel minder natuurlijke ontmoetingsplaatsen. Zeker in arme steden als Rotterdam wonen veel kansloze mensen die met angst en beven ouder worden. Als het kan, vluchten ze weg naar de veilige Vinex-wijken, waar hun kinderen wonen. Maar als dat niet kan, blijven ze noodgedwongen achter. Grote groepen mensen hebben ook het organiserend vermogen niet om

het zelf te regelen. Er zal dus meer aandacht moeten komen voor het concept 'elderly in the community'. Dat lost zich niet vanzelf op."

Gesteld werd ook dat burgerinitiatieven zich in Nederland minder snel voordoen dan in bijvoorbeeld Engeland. Daar is het denkbaar dat, zoals in het Londense Eastend, een kerk op initiatief van bewoners wordt omgevormd tot een activiteiten- en gezondheidscentrum met huisartsenpraktijk waar mensen gewoon kunnen binnenlopen. In Nederland zijn het de verzekeraars die starten met het opzetten van eerstelijns gezondheidscentra in wijken, waar mensen de zorg dicht bij huis krijgen. Dat wijst niet op organiserend vermogen van de burgers, maar is aanbodgestuurd, al kan zo'n wijkcentrum wel bij mensen energie losmaken en hen op den duur actiever maken.

De deelnemers waren het dus niet volledig eens over de notie dat de toekomstige ouderen het organiserend vermogen hebben om alles zelf te regelen. Maar als dat nu wel zo is, wat is dan eigenlijk nog het probleem? Wat staat de verschillende partijen dan nog te doen op het gebied waar dit Breed Beraad over ging: vergrijzing, wonen, zorg en participatie? En wat is de rol van het rijk? Het rijk richt zich nu op onder meer het bevorderen van nultradewoningen, maar wat gebeurt er als het rijk helemaal geen beleid meer voert?

Volgens veel deelnemers is er inderdaad geen specifiek ouderenbeleid meer nodig. Er is immers ook geen specifiek beleid voor 35-55 jarigen. Dit laat onverlet dat er wel degelijk nog problemen zijn. Er zijn kleine groepen ouderen met een heel grote zorgvraag, die afhankelijk zijn van de buurt en van instituties. Zij zijn onvoldoende in staat voor hun eigen zorgvraag oplossingen te regelen. Omdat ze er pas over gaan nadenken op het moment dat ze daadwerkelijk kwetsbaar zijn, stelde de een. Een andere aanwezige stelde provocerend dat ze er niet eerder over nadenken omdat de overheid alles al geregeld heeft. "Zo kun je je eigen toekomstige zorgbehoefte verdringen."

Er is dus een kleine groep ouderen die niet meer gezond zijn door een opeenstapeling van kwalen, mensen dus die tegelijkertijd lijden aan hartfalen en diabetes, depressief zijn en een dementerende partner hebben. Die zijn zo kwetsbaar dat ze het onmogelijk zelf kunnen regelen. Voor die groep moet de overheid een vangnet blijven verzorgen. Dus moet je geen beleid maken op de vergrijzing, maar op kwetsbare groepen, concludeerde een deelnemer. "En die kwetsbare groepen kom je bij alle leeftijden tegen. De gezondheid komt in toenemende mate losser te staan van leeftijd. Ouderdom komt maar voor een kleine groep met gebreken. Concentreer je dus niet op de ouderen, maar op de gebreken en bedenk daar als dat nodig is onorthodoxe oplossingen voor. Dus: zorg voor een goed aanbod voor kwetsbare ouderen. Stimuleer zelfredzaamheid, maar bedenk wel dat je daarvoor in sommige buurten eerst repressief moet optreden. En sorteer in het beleid dus niet voor op de vergrijzing *an sich*."

Het rijk als marktmeester

Hoe accommodeer je het zelforganiserend vermogen van (oudere) burgers en hoe manage je de kwetsbaarheid van de kleine groepen die het niet zelf kunnen regelen? De systemen van nu bevorderen niet dat mensen verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leven, de zorg regelen en deelnemen aan het leven in buurten. Maar de systemen leveren ook geen specifieke arrangementen voor de kwetsbare groepen, omdat ze daarvoor te egalitair zijn ingericht.

Wat moet er dan fundamenteel veranderen? Hoe moet de overheid zich opstellen om bij de consument, die gewend is dat alles voor hem wordt geregeld, een mentale omschakeling te krijgen? Welke competenties zijn nodig bij gemeente, rijk en provincie? Wat wordt de rol van woningcorporaties? Hoe kan de consument meer keuzemogelijkheden krijgen? En hoe moeten de systemen worden ingericht dat de markt zodanig werkt dat de burger aan zijn trekken komt en niet is overgeleverd aan de grillen van de corporatiedirecteur, zorginstelling of verzekeraar? Met andere woorden: wat is een verstandige toekomstige ordening, waarin de consument aan de touwtjes trekt?

Dat is een ordening waarin meer ruimte wordt gegeven aan particuliere initiatieven zoals die van de Landelijke Vereniging Groepswonen van Ouderen. En waarin de overheid minder regelt en meer aan de markt en de consument overlaat. Maar biedt de markt wel de juiste oplossingen? "In de nieuwbouw wordt nog steeds onvoldoende kwaliteit geleverd om oud in te worden", werd gesteld. "Als je het aan de markt overlaat, komt het dus niet vanzelf goed." "Het marktfalen is een gevolg van een lange geschiedenis van tekorten in het aanbod", stelde een andere deelnemer. "In zowel de zorg- als de woningmarkt wordt in de eerste plaats het creëren van schaarste gereguleerd. Dit is gebaseerd op de solidariteitsgedachte: de een is

zieker dan de ander, dus de een moet betalen voor de ander.” “Maar blijft die gemeenschapszin wel bestaan als de 80% ouderen die het zelf goed kunnen regelen, op de markt gaan opereren?”

Omdat de markt faalt, moet het rijk meer een marktmeester worden dan een beleidsontwikkelaar. Welk bouwwerk hoort daar bij? Welke rol moeten de verschillende partijen spelen? Op de woningmarkt is het om te beginnen nodig de grondmarkt aan te pakken, werd gereageerd. “Door een congres van ontwikkelaars, grondbedrijven en wethouders wordt een aanbodeconomie in stand gehouden waarvoor de consument de prijs betaalt. Verder zijn er het restrictief ruimtelijk beleid en de productiecijfers die bijdragen aan de totstandkoming van tekorten. In normale markten ontstaan op een bepaald moment overschotten en moet er wel eens wat worden gesloopt. Door tekorten wordt de prijs hoger en die leidt dan vanzelf tot meer aanbod. In Nederland is er echter geen sprake van een echte woningmarkt.”

De marktmeester zou bijvoorbeeld ook moeten inspelen op de trend dat ouderen in de toekomst steeds langer in hun woonhuis blijven wonen, zodat de doorstroming op de markt vermindert. Niet door ouderen uit hun grote woningen te jagen, maar door andere woningen te ontwikkelen en hen te verleiden. Die woningen worden door de imperfecte markt echter niet vanzelf gebouwd, ondanks dat 80% van de ouderen straks kapitaalkrchtig is en dus ‘veel te vragen heeft’. Maar de aanbieders zijn machtig, omdat we dat zelf zo hebben georganiseerd, op een manier die al uit de vijftiger jaren stamt. Als we aan dit verouderde marktsysteem niks veranderen, zal de consument nooit voldoende keuzevrijheid krijgen. Er zal daarvoor in ieder geval veel kritischer naar de aanbiedermarkt moeten worden gekeken. Daarbij kan de volkshuisvestingssector mogelijk wat leren van de zorg, waar de almacht van de ziekenhuizen onder druk staat doordat meer zorg naar eerstelijnsvoorzieningen wordt overgeheveld, ziekenhuizen zelf verantwoordelijk worden voor de kapitaallasten van het vastgoed en er meer vanuit de patiënt wordt geredeneerd. Een voorbeeld van dat laatste is dat verzekeraars op hun websites aangeven waar patiënten het best behandeld worden. Bestaat een dergelijke transparantie ook op de woningmarkt? Ja, op zich zelf. Via websites als Funda en WoningNet is duidelijk waar welke woningen te koop of te huur zijn. Probleem is echter dat hier verdeelsystemen tussen zitten, waardoor de keuzevrijheid van de consument toch weer sterk wordt beperkt.

Hoe kan het rijk als marktmeester iets veranderen aan de aanbodkant? Misschien kan dat wel niet, stelde een deelnemer. “De overheid is vrij machteloos bij het veranderen van de aanbodmarkt; de stuurbaarheid daarvan zal de komende jaren eerder af- dan toenemen. Dus zul je de consument veel sterker moeten maken. De marktmeester moet dan bevorderen dat mensen veel eerder zelf in het geweer komen, door bijvoorbeeld klachtencommissies veel sterker te maken.” “En door veel beter de veranderingen uit te leggen. Er is een hele grote groep mensen die de wijzigingen door de nieuwe zorgverzekering en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning totaal niet begrijpen. Dat leidt tot veel onvrede en versterkt onnodig het onvermogen om zelf in het geweer te komen.”

Nieuwe aanbodcombinaties

De deelnemers aan het Breed Beraad concludeerden dat er niet te veel aandacht moet worden besteed aan de hervorming van bovenaf van de aanbodmarkt. De bewegingen op dit gebied, zoals het ‘tragische spel tussen minister Vogelaar en de corporaties’, spelen zich te veel in een schijnwereld af en monden uit in akkoorden waarin niks staat. Er is meer heil te verwachten van individuele aanbieders die een gecombineerd aanbod verzorgen (wonen, zorg en eventueel ook diensten) en de consument bewust meer invloed geven. Ter plekke werd het voorbeeld gegeven van een grote Nederlandse aanbieder van wonen, zorg en diensten die een vereniging opricht waarvan consumenten lid worden. Statutair wordt vastgelegd dat de leden een positie krijgen in het toezicht, het beleid moeten goedkeuren en het recht van enquête hebben. Wil je als consument gebruik maken van alle rechten en diensten, dan word je lid. Van gedwongen winkelnering is daarbij geen sprake. De klant kan bij deze aanbieder gewoon een huis huren, zonder lid te zijn. Het gaat in dit concept dus niet om wonen, maar om leven. Soms kun je met welzijn problemen immers beter oplossen dan met een andere woning. Doel van de vereniging is ook om de leden te emanciperen. Of dit alles voldoende is om de macht van de aanbieder te breken, moet nog blijken. Hiervoor is het in elk geval belangrijk dat er meer aanbieders komen met een combinatie van wonen, zorg en diensten, zodat de klant wat te kiezen houdt. In dat geval zal iedere aanbieder er naar streven 5% beter te worden dan de ander.

De filosofie achter het gecombineerde aanbod is dat op het kruispunt van de ketens wonen, zorg en dienstverlening de meeste efficiencywinst is te behalen. Door het daar goed te regelen, kun je in de afzonderlijke ketens gaan verdienen. Wat kan de organisatie dan precies regelen? In principe alles. De aanbieder heeft in elke straat of buurt iemand in dienst die voor de aangesloten leden wonen, zorg en diensten kan regelen. Daarvoor betalen de leden 25 euro per jaar. De leden bepalen zelf wat ze willen. Alles kan waarbij de organisatie steeds alternatieven aanbiedt en maatwerk levert. De efficiencywinst wordt gestopt in nieuwe producten. Zo komen er, om een zo compleet mogelijk aanbod te hebben, 150 nieuwe kleinschalige woonvormen in Nederland. De organisatie richt verder een Centrum van Educatie en Innovatie in, waar kennis wordt gebundeld. En er komt een Centrum voor Zingeving, waarin wordt nagedacht over wat mensen belangrijk vinden.

De nieuwe constructie heeft nog nergens tegenstanders ontmoet. Toch blijkt het lastig om het binnen de bestaande toezichtskaders te verankeren. Het BBSH verzet zich tegen deze constructie. Dat duidt op een grote spanning bij de ministeries tussen de juristen ('hier staat toch dat het niet kan') en de beleidsmensen ('wij vinden dat het moet').

Toch blijft dit heel erg een aanbieder verhaal, werd gereageerd. "Klopt, maar je kunt niet afwachten tot de burger dit product vraagt. Aanbieders hebben de plicht producten te verzorgen die de markt vraagt." "Betrekt je dan de consument bij de ontwikkeling van het product?" "Dat hoeft niet per se. Je kunt ook klantenpanels of cliëntenadviseurs inschakelen om vraag, behoeftes en problemen mee te analyseren."

En hoe ga je als aanbieder om met de klanten die bij de gemeente stuk lopen? Die een woningaanpassing nodig hebben, in de woning en buurt willen blijven wonen, maar van de gemeente horen dat ze moeten verhuizen? Hoe ver ga je bij deze mensen met je service? Als je de regelgeving kent, is er veel meer mogelijk dan een individu weet, werd gereageerd. "Dan is het dus een kwestie van mensen door de regels heen leiden. En je moet als aanbieder de systematische beperkingen in lokale regelingen opsporen en daarover de dialoog aangaan met de gemeente. Ook dat kan helpen de regie meer bij de consument te leggen."

Innovaties uitlokken

Hoe lok je dit soort innovaties uit? De huidige systemen in wonen en zorg bevatten daarvoor weinig prikkels. De allesoverheersende solidariteitsgedachte kan ertoe leiden dat goed functionerende corporaties (of gemeenten) moeten meebetalen aan slecht functionerende. Hoe kun je in een tijd, waarin verder liberaliseren niet mogelijk lijkt, als overheid goede regie voeren en toe werken naar een nieuwe corporatistische manier van werken? Eén der deelnemers refereerde aan het openbaar vervoer, waar tien jaar geleden exact dezelfde discussies leefden. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat subsidieerde tachtig cent van elke gulden omzet van de vervoerbedrijven. Deze reden bussen in plaats van mensen. Het rijk heeft vervolgens twee dingen gedaan:

- de financieringsstructuur veranderd. Het rijk werkte niet langer de tekorten weg, maar subsidieerde voortaan tot een kostendekkendheid van 50% ('een piek voor een piek'). De vervoersbedrijven bleven wel een overheidsonderneming, maar kregen er belang bij om de stoelen vol te krijgen;
- invoering van een concessiesysteem. De overheid (gemeente of regio) stelde randvoorwaarden waarop partijen konden inschrijven, zoals het aantal haltes en het feit dat ook 's nachts bussen moeten rijden. Verder bemoeide de overheid zich niet meer met hoe er werd gereden. Daarmee kon optimaal gebruik worden gemaakt van de kennis van de markt. Kan zo iets ook in de sfeer van wonen en zorg? Is dit een goede invulling van de rijksrol als marktmeester?

In de AWBZ is dit al mogelijk, werd gesteld. Genoemd werd het voorbeeld van de verzekeraar die vier zorgkantoren runt waarop partijen konden inschrijven. Dat zorgde eerst voor veel commotie ('kost dit geen banen, gaat dit niet helemaal mis'). Uiteindelijk bleek het tot inhoudelijke dynamiek te leiden en kwamen reële kostenverlagingen tot stand, met behoud van kwaliteit.

Of een concessiesysteem mogelijk is, hangt af van de technische en economische aard van het product. Verder moeten de kosten uit de klauwen lopen als trigger voor vernieuwing. En je moet goed nadenken over wie het regelt en hoe je het systeem zodanig moet inrichten dat het efficiënter wordt voor de klant. Bij sommige producten kan het alvast niet, zoals de elektriciteitsmarkt. Verder is ook het schaalniveau van belang. Een buurt is anders dan het rijden van bussen. En er spelen machtskwesties, bijvoorbeeld tussen gemeenten en instituties. Er zijn gemeenten die tot in detail regelen hoe de zorg en diensten onder de WMO

(Wet Maatschappelijke Ondersteuning) moeten worden geregeld. Het ware veel beter, zo stelden meerdere deelnemers, als de gemeente zich beperkt tot het definiëren van de prestaties op het brede terrein van het lokale welbevinden en vervolgens partijen een bod laat doen waarvoor ze worden betaald. Zo kan de WMO efficiënt worden ingezet zonder competentieconflicten met de gemeente.

Gemeenten hebben echter grote moeite om prestatie-eisen te formuleren, of het nu is aan corporaties of aan welzijnsorganisaties. Gemeenten hebben er met de WMO een enorm takenpakket bij gekregen en worstelen er nu sterk mee waar ze op moeten sturen en hoe ze dat moeten meten. Welzijnsorganisaties denken op hun beurt nog sterk vanuit het aanbod en niet vanuit wat de klant precies wil. Gevolg is dat de bestaande mechanismen niet worden doorbroken.

Vertrouwen

Om een concessiemodel te laten slagen, moet er bij bijvoorbeeld gemeenten vertrouwen bestaan om het aan andere partijen over te laten. “Dat vertrouwen moet je verdienen en dat doen bijvoorbeeld corporaties alvast slecht”, aldus een deelnemer aan het beraad. “Verder is er dan behoefte aan transparantie en goede verantwoording. In de corporatiesector is er nog steeds geen sluitend visitatiestelsel. Net zo min is er een toezichtstelsel op het functioneren van de lokale overheid, zoals dat in Scandinavië wel bestaat. Daar bestaat een kwaliteitstoets voor lokale overheden, waar ook op wordt getoetst. Veel belastingen worden in Scandinavië lokaal geheven en herverdeeld op grond van wat gemeenten hebben gepresteerd. In Nederland bestaat dat niet waardoor het stelsel hier niet sluitend is. Daarnaast speelt dus het probleem dat de rol van de overheid als marktmeester op de woningmarkt nog totaal niet functioneert, onder meer door het grondbeleid. En de volkshuisvesting is nog weinig transparant. Een belangrijke voorwaarde om een concessiemodel zoals dat in het openbaar vervoer goed te laten werken, is onder meer een zo transparant mogelijke klanttevredenheid.”

Zijn bij meer transparantie niet ook sancties nodig? Ja, maar dat kan alleen bij gecontracteerde marktpartijen. Sancties komen bij het openbaar bestuur niet voor. Wel zijn beloningen mogelijk, bijvoorbeeld als je geld overhoudt uit het budget voor bijstandsuitkeringen. Verder moet de wetgever zorgen voor een systeem waarin de marktpartijen kunnen worden gedwongen om goede voorzieningen te leveren. Dat snijdt meer hout dan een landelijk akkoord sluiten waarbij alleen letters en lucht worden verplaatst. Zo'n systeem zou kunnen bestaan uit concessies en prestatie-afspraken met concessienemers. Op die manier ontstaan goede voorwaarden om de klant optimaal te bedienen. Voor de 20% ouderen aan de onderkant moet dan nog subsidie worden ingezet.

Emancipatie

Hoe geef je in dit systeem gestalte aan de emancipatie van de burger om al eerder in het leven verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen oude dag? Hoe bevorder je dat mensen vooraf voorzieningen gaan treffen om later zorg te kunnen betalen? Tot nu toe wordt alleen het inkomen verzekerd via de pensioenen. Op zorggebied is nog niets geregeld. Financiële instellingen denken bijvoorbeeld wel na over *medical saving accounts*: rekeningen om te sparen voor latere medische uitgaven.

En hoe zit het met de emancipatie na je 65^e? Het overheersende idee is toch nog steeds dat als burgers doorwerken tot hun 65^e, ze daarna niks meer hoeven. “De maatschappij zegt dan min of meer tegen een vitale groep: jij bent er alleen nog maar om te consumeren.” Dit beeld zal in de toekomst snel veranderen, werd gesteld. Er zullen veel meer vrijwilligers op leeftijd komen. Vaak zijn dat mensen die met hun eigen partner, vader of moeder iets hebben meegemaakt en zich vervolgens gaan inzetten voor anderen. Het zijn ook mensen die vaak relatief wat minder sociale relaties hebben en via het vrijwilligerswerk meer erkenning en contacten krijgen. “Maar dat is nog steeds iets op het niveau tussen personen. Het algemene beeld is toch dat het pensioen de tijd is voor leuke dingen: na mij de zondvloed.” Dat beeld komt echter niet overeen met de werkelijkheid: ook na hun pensioen blijven mensen vaak werken (al dan niet vrijwillig), niet om geld te verdienen maar om een bijdrage te blijven leveren aan de maatschappij.

Wie betaalt?

Aan het slot van het Breed Beraad stonden de aanwezigen nog stil bij de vraag wie straks opdraait voor de zorgkosten. Waarom moeten mensen zelf sparen voor de zorg op latere leeftijd? Waarom kan dat niet uit de algemene middelen worden betaald? Omdat het dan te duur wordt, werd gereageerd. “De gemiddelde Nederlander betaalt nu al vierduizend euro per jaar aan de zorgverzekering en een stuk AWBZ. Door de vergrijzing is dat over tien tot vijftien jaar bijna het dubbele. Geen enkel kabinet zal de zorgtoeslag met een stijging van 3000 euro mee omhoog laten lopen.”

De stijgende kosten van de zorg worden vooral veroorzaakt door de toename van de technische mogelijkheden en het feit dat mensen een recht claimen op elk stukje operatie. Hoe ver willen we daarin eigenlijk gaan, werd tegengeworpen. Klopt, maar de kosten gaan hoe dan ook omhoog om innovaties te kunnen betalen en om het tekort aan arbeidskrachten te kunnen opvangen met nieuwe technologie. Moeten we dan niet het basispakket versoberen? **En** durft de politiek dat wel aan?

Een omslagstelsel zoals dat met de AOW voor de inkomenskant is geregeld, zou voor de zorg erg onhandig zijn, stelde een deelnemer. “Dan zeg je dus tegen de jongere generaties dat ze via een omslagstelsel moeten meebetalen aan de toekomstige zorg. Daarmee verdubbel je hun lasten: de jongere generaties betalen voor de zorg van de *baby boomers*, die toch al een hoge koopkracht hebben, en voor hun eigen toekomstige zorg. Dat is een onhandig signaal voor de solidariteit tussen generaties. Het beste alternatief is daarom toch de invoering van hogere eigen bijdragen in de zorg.” De **meeste** ouderen van de toekomst hebben daarvoor ook voldoende koopkracht, werd toegevoegd. Al zullen de zorgkosten sneller stijgen dan bijvoorbeeld de vrijkomende overwaardes in de eigen woningen. Dus zal in de algemene middelen toch een deel moeten worden gereserveerd voor de kwetsbaren. Ook kunnen de eigen bijdragen in de zorg iets worden verhoogd voor een extra zekerheid voor de onderkant. De tragiek van de zorg is echter dat op dit moment degenen die het meeste bijbetalen de laagste inkomens hebben en tevens het meeste gebruik maken van de gezondheidszorg.

Voor meer eigen betalingen is een mentale omschakeling bij de burger nodig. Die ontstaat alleen als bij de invoering van de veranderingen het vertrouwen van het publiek wordt vastgehouden. Dat kan alleen als het rijk het goed blijft uitleggen en niet, zoals na de invoering van de basiszorgverzekering, meteen niks meer van zich laat horen. Dat uitleggen moet bovendien over een reeks van jaren gebeuren, vooral omdat de laatste tien tot vijftien jaar veel grote veranderingen hebben plaatsgevonden. Schenk dus jarenlang aandacht aan het motto van meer eigen verantwoordelijkheid in de zorg.

Het komt dus aan op het managen van publiek vertrouwen, werd geconcludeerd. Afrekenen dus met misplaatste heimweegevoelens en institutionele belangen die maken dat bestaande gevallen worden ontzien en er twee verschillende praktijken ontstaan. Een goede manier om publiek vertrouwen te winnen is door impopulaire maatregelen in één keer te nemen, en mooie dingen te spreiden. De overheid doet dat in de regel precies omgekeerd: de goede dingen in één keer invoeren, de slechte verspreiden.

DEELNEMERS

Drs. A.A. Bleijenberg	Zorggroep Amant & Laak en Eemhoven
Ing. J.Th. Blok	ERA Bouw / Forum
Mr. R.H.L.M. van Boxtel	Menzis
F. Brink	Stichting Philadelphia Zorg
Dr. D. Brounen	Erasmus Universiteit Rotterdam
Drs. J.W. Cüsters	Cüsters Teksten / verslaglegger
Drs. A.Th. van Delden	Ministerie VROM/WWI / Forum
Mw. drs. D.A. Harkes	Aedes Actiz Kenniscentrum Wonen-Zorg
Prof. dr. P. Hooimeijer	Universiteit Utrecht / Nethur
Mw. drs. M.R. ten Napel	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Mw. drs. L.H.J.M. Sanders	Sanders Advies en Projecten
I.C. Thepass	Laurens
A. Troost	Woonzorg Nederland
Ir. P.O. Vermeulen	Bank Nederlandse Gemeenten / Forum
Mw. C.E. van Vlodrop	Forum

AGENDA

Geannoteerde agenda voor het Breed Beraad over het thema 'Vergrijzing, wonen, zorg en participatie' gehouden op vrijdagavond 7 december en zaterdagmorgen 8 december 2007 in Grand Hotel Philadelphia te Rotterdam.

Achtergronden

Dat de vergrijzing in ons land nu echt toeslaat was al langer bekend. Het besef hiervan lijkt echter nu pas goed door te dringen. Grijs is, althans in de statistieken, iedereen vanaf 55 jaar. Onder invloed van de naoorlogse geboortegolf, de immigratie in de jaren zeventig en de gestegen levensverwachting neemt het aantal ouderen in ons land ten opzichte van 2005 in 2020 naar verwachting toe van 4.2 miljoen tot 5.5 miljoen ('jongere ouderen' van 55-75 jaar van 3.2 miljoen tot 4.2 miljoen en 'oudere ouderen' boven de 75 jaar van 1.0 miljoen tot 1.3 miljoen). De karakteristieken van deze grijze tsunami verschuiven daarbij ten opzichte van eerdere grijze cohorten: gemiddeld hoger opgeleid, financieel minder afhankelijk van alleen AOW (aanvullend pensioen), vermogender (eigen huis), mobieler (rijbewijs), digitaal, vaker gescheiden en / of kinderloos en langer vitaal. Hierbij komt dat rond deze gemiddelde verschuiving de verschillen tussen ouderen toenemen. Niet iedereen heeft in de afgelopen decennia immers in dezelfde mate deelgenomen aan de maatschappelijke verandering en gedeeld in de gestegen welvaart. Dit betekent dat in toenemende mate afhankelijke, hulpbehoevende en mondige, zelfredzame ouderen alsook traditionele en nieuwe vormen van gedrag naast elkaar bestaan. Na 2020 zet deze ontwikkeling zowel in kwantitatief als in kwalitatief opzicht versterkt door.

Een en ander zal onmiskenbaar ook gevolgen hebben voor de (potentiële) vraag van ouderen naar passende huisvesting, zorg en maatschappelijke participatie. Inmiddels zijn enkele studies beschikbaar die deze gevolgen in kaart brengen. De uitkomsten van deze studies roepen de vraag op of kan worden volstaan met de huidige combinatie van overheidsbeleid en (semi-) private initiatieven alsmede de huidige institutionele en financiële arrangementen. Is het hieruit resulterende aanbod voldoende toegesneden op de steeds gevarieerder vraag van ouderen naar (combinaties van) wonen, zorg en maatschappelijke participatie? Dreigt een tweedeling tussen afhankelijke, hulpbehoevende ouderen en mondige, zelfredzame ouderen? Wat betekent dit voor 'de kwaliteit van het leven' van ouderen? Wat staat overheden en (semi-)publieke partijen met het oog hierop, al dan niet gezamenlijk, te doen? Is er behoefte aan (ander) beleid van de rijksoverheid en andere overheden en / of moeten (semi-) private partijen het voortouw nemen? En wat kunnen we leren van buitenlandse, waaronder Amerika met zijn scherpe scheiding tussen overheid en markt?

Aandachtspunten

Tegen de hiervoor in kort bestek geschetste achtergrond ligt het in de bedoeling dat tijdens het Breed Beraad tenminste de volgende aandachtspunten aan de orde komen:

- A Facts en figures met betrekking tot vergrijzing in relatie tot de ontwikkeling van vraag en aanbod op het gebied van wonen, zorg en participatie.
- B Wensbeelden van uiteenlopende betrokkenen (vragers, aanbieders, financiers / verzekeraars, overheden et cetera) ten aanzien van het aanbod op het gebied van wonen, zorg en participatie van / voor ouderen in relatie tot de ontwikkeling van de vraag en de 'ordering van de markt' over tien jaar.
- C Acties die publieke en private partijen - al dan niet gezamenlijk - op korte en op langere termijn kunnen / moeten ondernemen in het licht van deze wensbeelden.

Agenda

Globaal ziet de agenda voor het Breed Beraad er als volgt uit:

vrijdag 7 december 2007

- 20.00 uur welkomstwoord door Drs. A.Th. van Delden, adviseur Dagelijks Bestuur Forum voor Stedelijke Vernieuwing
- 20.05 uur opening door mr. R.H.L.M. van Boxtel, voorzitter Breed Beraad
- 20.10 uur inleiding door prof. dr. P. Hooimeijer
- 20.40 uur wensbeelden: hoe zou de stand van zaken in 2015 zijn?
- 22.30 uur afronding mr. R.H.L.M. van Boxtel

zaterdag 8 december 2007

- 09.30 uur opening door mr. R.H.L.M. van Boxtel
- 09.40 uur wat voor stappen hiervoor te zetten door het Rijk en door andere partijen?
- 12.20 uur afronding door mr. R.H.L.M. van Boxtel
- 12.25 uur slotwoord door ir. P.O. Vermeulen

ENKELE GEGEVENS OVER HET FORUM VOOR STEDELIJKE VERNIEUWING

De stichting Forum voor Stedelijke vernieuwing – opgericht in 1983 – stelt zich ten doel een bijdrage te leveren aan het inzicht in de specifieke positie en de sterke en zwakke punten van de stad. In samenhang daarmee wil het Forum de ontwikkeling stimuleren van een stedelijk vernieuwingsbeleid, dat is gericht op de

bestrijding van sociale en materiële verpaupering en op een (re)vitalisering van de initiërende en stimulerende functies die de steden op velerlei gebied voor uiteenlopende betrokkenen (kunnen) vervullen. Dit betekent dat het Forum, naast de stedelijke fysieke omgeving, ook de stedelijke economische structuur, het sociaal-culturele klimaat in de steden en de organisatie van het bestuur van de steden tot zijn aandachtsgebied rekent.

Het Forum is opgericht ten behoeve van alle organisaties en personen die bij de stedelijke vernieuwing zijn betrokken. Derhalve behoren niet alleen overheidsorganisaties, politici en ambtenaren, maar ook (vertegenwoordigers van) private organisaties, publicisten, wetenschappers en 'stedelingen' tot de doelgroep van het Forum.

In algemene zin probeert het Forum zijn doelstelling te realiseren door te functioneren als platform voor de tot zijn doelgroep behorende organisaties en personen. Het Forum organiseert daartoe allereerst zogenaamde Breed Beraden. Tijdens de Breed Beraden wordt door een per beraad wisselend gezelschap van personen, die betrokken zijn bij de stedelijke vernieuwing, gesproken over ontwikkelingen, problemen en strategieën die van belang zijn voor de revitalisering van de steden.

Thema's Breed Beraden:

- economische revitalisering van de steden
- sociale en culturele revitalisering van de steden
- stedelijke vernieuwing en bestuurlijk-financiële verhoudingen
- stedelijk beheer
- stedelijke vernieuwing en informele economie
- stedelijke vernieuwing en openbare orde en veiligheid
- investeren in de stad
- public-private partnership
- flexibilisering van de geldstromen in de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en de randstad
- stedelijke vernieuwing en stadsvernieuwing in de jaren negentig
- publiek-private samenwerking bij de ontwikkeling van stedelijke vernieuwingsprojecten in middelgrote steden
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- naar een actief, integraal beheer van de na-oorlogse wijken
- stedelijke vernieuwing en het bestuur in grootstedelijke gebieden
- stedelijke vernieuwing en de bestrijding van sociale en materiële verpaupering
- stedelijke vernieuwing in de periode 1990 – 1994
- stedelijke vernieuwing en architectuur
- stedelijke vernieuwing en milieubeheer
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van woningen in de sociale marktsector
- de relatie tussen gemeenten en woningcorporaties op lokaal niveau
- gerichte intensivering van ruimtelijke investeringen: mogelijkheden en beperkingen
- stedelijke vernieuwingsprojecten: hoe verder?
- de communicatie van de stedelijke vernieuwing
- financiële verhouding tussen de centrale overheid en de stedelijke overheden
- de toekomst van de knooppunten
- 'Belstato'
- stedelijke vernieuwing en projectontwikkeling
- stedelijke vernieuwing en de multiculturele stad
- beweeglijke burgers en stedelijke vernieuwing
- Europese eenwording, veranderende verzorgingsstaten en de stedelijke en bestuurlijke inrichting in Nederland
- stedelijke vernieuwing en openbaar vervoer
- het beeld van de VINEX-locaties

- de consequenties van het nieuwe beleid inzake perifere en grootschalige detailhandels-vestigingen voor de binnensteden
- stedelijke vernieuwing en de ontwikkeling van vraag en aanbod op het gebied van de volkshuisvesting
- stedelijke vernieuwing en het nieuwe Grote Stedenbeleid
- de herontwikkeling van vroeg-naoorlogse wijken
- de ontwikkeling van de IJ-oever
- stedelijke vernieuwing, vergrijzing en modernisering van de ouderenzorg
- stedelijke vernieuwing en de vernieuwing van het bestuur
- Zuidvleugel van de Randstad
- investeren in de bereikbaarheid van de steden
- herijking Belstato: de stedelijke vernieuwings- en beheeropgave in perspectief
- stedelijke vernieuwing en publiek-private samenwerking: voortschrijdende inzichten?
- stedelijke vernieuwing, materiële armoede en sociaal isolement
- stedelijke vernieuwing en Nederland 2030
- stedelijke vernieuwing en de 24-uurs economie
- stad zonder horizon
- investeren in stedelijke gebieden
- aan het werk met het Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing
- TNLI: kansen en bedreigingen voor de vernieuwing van onze steden
- de educatieve stad
- ruimtelijke ontwikkeling en stedelijke vernieuwing
- sociaal investeren in steden
- de toekomstige ordening in de woonsector
- stedelijke vernieuwing en grondbeleid
- Het Nationaal Verkeers- en Vervoersplan en Stedelijke Vernieuwing
- stedelijke vernieuwing en ICT
- de stad in de Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- Utrecht West in perspectief
- stedelijke vernieuwing en het MKB
- betekenis en kansen van het plan Amsterdam-Zuidas
- stedelijke vernieuwing en veiligheid
- wonen
- ruimte voor mobiliteit
- ontwikkelingsperspectieven Almere
- stedelijke vernieuwing, ruimtelijke ordening en water
- Rotterdam en stedelijke vernieuwing
- stedenbaan
- de vernieuwing van de verhouding tussen corporaties en overheid vanuit praktisch perspectief
- ZaanDrecht - De Hollandse waterstad in transformatie
- over de betekenis van plekken
- de vernieuwing van de rijksbemoediening met het wonen: tussen Marx en markt
- elektriserende netwerken

Thema's studiedagen en symposia:

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- stadsvernieuwingsrapportage
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- de financiering van de volkshuisvesting in de jaren negentig
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- internationalisering en stedelijke cultuur
- stedelijke vernieuwing en stedenbouw

Publicaties:

- stadsvernieuwing opnieuw bezien
- public-private partnership
- investeren in stedelijke vernieuwing
- volkshuisvesting gewogen
- financiële prikkels voor actieve steden
- de stad in de samenleving: ontbinding en vernieuwing
- opstellenbundel over stedelijke ontwikkelingen
- internationalisering en stedelijke cultuur
- mijn plek in de stad, 20 jaar Forum voor Stedelijke Vernieuwing

De activiteiten van het Forum worden mogelijk gemaakt door financiële bijdragen van vele bij de stedelijke vernieuwing betrokken partijen (rijk, provincies, steden, bouwondernemingen, projectontwikkelingsmaatschappijen, institutionele beleggers, onderzoeksinstituten etc.).

BESTUUR

Dagelijks Bestuur:

Ir. P.O. Vermeulen	Voorzitter Raad van Bestuur Bank Nederlandse Gemeenten	voorzitter
Ing. J.Th. Blok	Directievoorzitter ERA Bouw	penningmeester
Dr. J.J.M. Hemel	Adjunct-directeur Gemeente Amsterdam DRO	lid
Prof. dr. L.A. de Klerk	Hoogleraar Planologie Universiteit van Amsterdam	lid
Mw. drs. A.C. van der Veen	Ontwikkelingsmanager Mitros Projectontwikkeling	secretaris
Drs. A.Th. van Delden	Plv. DG Wonen, Wijken en Integratie van het Ministerie VROM / WWI	adviseur

Algemeen Bestuur:

Drs. E.M. Agricola	Bureau Monumenten en Archeologie Amsterdam
Prof. drs. A.L.L.M. Asselbergs	Atelier Rijksbouwmeester / RU Nijmegen
Prof. dr. O.A.L.C. Atzema	Universiteit Utrecht
Drs. A.A.M. Aussems	Trudo
Ir. I.M. Bakker	Gemeente Rotterdam
J.B.M.V. Benraad	Stadswonen
Drs. J.H.R. Bergh	Schiphol Area Development Company
Mr. Drs. A.W.H. Bertram	Gemeente Den Haag
Ir. E. Bindels	West 8 urban design & landscape architecture
B.J. Bochove	Tweede Kamer der Staten-Generaal
A.M.W. Bodewes	Anke Bodewes Makelaardij
Prof. dr. ir. L. Boelens	Urban Unlimited / Universiteit Utrecht
Drs. ir. C.A.M. de Boo	vh NS Vastgoed
Prof. dr. R.W. Boomkens	Rijksuniversiteit Groningen
Drs. H. Bosch	Gemeente Utrecht
Drs. O. Bouman	Nederlands Architectuurinstituut
Ir. M.A.E. Calon	Provincie Groningen
Drs. L.H.C. Caubo	Ministerie van BZK
Prof. ir. K.W. Christiaanse	KCAP NL
Prof. dr. W. Derksen	Ruimtelijk Planbureau / Universiteit Leiden
Ir. J.D. Doets	J.D. Doets Consult
A.Th. Duivesteijn	Gemeente Almere
Prof. dr. G.B.M. Engbersen	Erasmus Universiteit Rotterdam
W. Ety	Andersson Elffers Felix
Mr. M.J. Faro	VanDoorne
Drs. ing. J. Fokkema	Neprom
Ir. I. Frankenmolen	Urbis bureau voor stadsontwerp
Drs. R. Gude	Internationale School voor Wijsbegeerte
P. van der Gugten	Proper Stok
Prof. dr. M.A. Hajer	Universiteit van Amsterdam
Drs. M. Hanou	Provincie Noord-Holland
T. Herrema	Gemeente Amsterdam
M. Horselenberg-Koomen	Gemeente Lelystad
Prof. ir. F.M.J. Houben	Mecanoo Architecten / TU Delft
Ir. M. Huffstadt	Breebaart & Huffstadt
Ing. R.R. Huikeshoven MRE	AM
Drs. W. de Jager	Heijmans Vastgoedontwikkeling

A. Jorritsma-Lebbink
Prof. dr. A.M.J. Kreukels
Drs. M.G. Kromwijk
Mr. E.E. van der Laan
Mr. W.D. van Leeuwen
Prof. dr. P.A.H. van Lieshout
Ir. W.G. Meyer
Mr. P.G.A. Noordanus
Mr. drs. J.M. Norder
Ir. J.A.P. van Oosten
Drs. J.W. Oosterwijk
Mr. R.J.J.M. Pans
Drs. M.G.T. Pastors
B.C. Pluimer
Ir. A.V.M. Pouw
Prof. dr. U. Rosenthal
Ir. P.S.M. Ruigrok
Ing. A.G. Schaap
Drs. A.J.M. Schakenbos
Prof. drs. P.J. Scheffer
R. Scherpenisse
Prof. dr. P. Schnabel
Ing. K. Schrederhof
Drs. J.G.C.M. Schuyt
Mr. H.C.F. Smeets
Drs. D.B. Stadig
Ir. R.F.C. Stroink
Prof. dr. C.N. Teulings
Drs. R.A. Vermeij
A. van Vliet-Kuiper
Ir. C.J. Vriesman
Ir. H.S. Yap
J.H. Zwart

Gemeente Almere
Universiteit Utrecht
Woonbron
Kennedy Van der Laan Advocaten
Aedes Vereniging van Woningcorporaties
Universiteit Utrecht
Rotimex
AM
Gemeente Den Haag
Koninklijke BAM Groep
Erasmus Universiteit Rotterdam
Vereniging van Nederlandse Gemeenten
vh Gemeente Rotterdam
PWS Rotterdam
Ymere
COT / Universiteit Leiden
Giesbers Groep
Gemeente Amsterdam
Woningbedrijf Rotterdam
Universiteit van Amsterdam / Publicist
Portaal
Sociaal en Cultureel Planbureau / Universiteit Utrecht
Gemeente Rotterdam
de Alliantie
Vesteda Groep
Boer Hartog Hoofd Consultancy
TCN Property Projects
Centraal Planbureau / Universiteit van Amsterdam
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Gemeente Amersfoort
Ministerie van LNV
Yap Advies & Planning
Timpaan